

Virginia Woolf'un "Sert Cisimler" Öyküsünde Nesnelerin Tekinsiz Eyleyciliği

DR. ERCAN GÜROVA*

Öz

İnsan dahil her şeyin gelip geçici olduğu bir yaşamda nesnelerin zamana direnen niteliği oldukça dikkat çekicidir. Kalıcılığının yanı sıra insanın gündelik yaşamında oynadıkları rol eşsiz ve yeri doldurulamazdır. Eşyalar biz olmadan var olmayı sürdürse de insan onlar olmadan en temel ihtiyaçlarını bile gideremez. Dolayısıyla insan ile eşya arasında doğumdan ölüme kadar kaçınılmaz bir ilişkiden söz edilebilir. Bu ilişki hem öğrenme hem de idrak etme veya farkına varma biçiminde olabilir. Bu çalışma, İngiliz modernist yazar Virginia Woolf'un "Sert Cisimler" öyküsündeki nesnelere odağına alarak insan-nesne etkileşimini ve bu ilişkinin karşılıklı dönüştürücü imkânlarını incelemektedir. Bill Brown'un "Şey Kuramı" (Thing Theory) temelinde nesnelerin eyleyciliği, birlikte varoluş ve özne-nesne dinamiğinin yarattığı tekinsizlik çalışmada irdelenmektedir. Buna göre, insan eşya ile olan etkileşiminden hareketle yeni anlamlar türetebildiği gibi eşya da benzer biçimde zamanla yeni anlamlar kazanarak dönüşebilir. Bir diğer deyişle, insanın etrafındaki nesnelere dünyası ile kurduğu bağ sonucu tek taraflı olmayan, özne-nesne ayrımının bulanıklaştığı, kolektif ve iç içe geçişsel bir etkileşim ağı meydana gelir. Özne-nesne arasındaki bu bulanıklık tekinsizlik duygusuna yol açar.

Anahtar sözcükler: Virginia Woolf, "Sert Cisimler", nesnelere, eyleycilik

THE UNCANNY AGENCY OF THINGS IN WOOLF'S "SOLID OBJECTS"

Abstract

In a life in which everything is ephemeral including human beings, the time-resisting nature of objects is quite remarkable. Besides their permanence, the role objects play in daily life is unique and irreplaceable. Even though things continue to exist without us, people cannot meet even their most basic needs without them. Therefore, it can be argued that there is an inevitable and lifelong relationship between people and things. This relationship can be in the form of both learning and comprehension or becoming aware of it. This study investigates the human-object interaction and the transformative possibilities of this relationship by focusing on the objects in the story of "Solid Objects" by the British modernist author Virginia Woolf. In this study, the agency of objects, coexistence and the uncanny created by the subject-object dynamic are examined on the basis of "Thing Theory" by Bill Brown. In the light of the investigation, it is concluded that humans can derive new meanings from their interaction with things, and in the same vein, things can transform over time by gaining new meanings. In other words, as a result of the bond that people establish with the world of objects around them, a collective and intertwined network takes place.

* Ankara Üniversitesi, Yabancı Diller Y. Okulu, ercangurova@hotmail.com, orcid: 0000-0001-5446-9013.

Gönderim tarihi: 31.08.2022

Kabul tarihi: 10.11.2022

This interactive network is not one-sided as the subject-object distinction becomes blurred. This blurring of subject-object leads to a sense of uncanny.

Keywords: Virginia Woolf, *Solid Objects*, *objects*, *agency*

GİRİŞ

Doğumdan ölüme kadar insan yaşamının her veçhesinde ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası olan nesnelere hem gerekliliği ve kalıcılığı hem de kullanıcıları üzerinde meydana getirdiği etki ve değişim ile insan hayatında hafife alındığından çok daha büyük bir yer işgal etmektedir. İlk alet yapan *homo habilis*'ten (becerikli insan) günümüze kadar insanlar barınma, avlanma, yeme-içme gibi en temel faaliyetlerini gerçekleştirmekten eğitim, iletişim, seyahat, üretim gibi içinde yaşadığımız çağın başat unsurlarını yerine getirmeye kadar nesnelere ihtiyaç duymuşlardır.

Türkçede gündelik dilde daha çok "eşya" kelimesi tercih edilse de aslında kastedilen "nesne"dir ve aynı anlama gelmektedir. Türk Dil Kurumunun sözlüğüne göre nesne "belli bir ağırlığı ve hacmi, rengi olan her türlü cansız varlık, şey, obje"dir (sozluk.gov.tr). "Eşya" kelimesi de Arapça "şeyler" anlamına gelmekte ve "madde, nesne, cisim" olarak tanımlanmaktadır (sozluk.gov.tr). Bu çalışmada her iki kelime de dönüşümlü ve aynı anlama gelecekte şekilde kullanılmakla beraber daha kapsamlı olduğu düşünüldüğü ve "tekinsizlik" kavramını daha iyi yansıttığı için çoğunlukla "nesne" veya "cisim" kelimesi tercih edilmiştir.

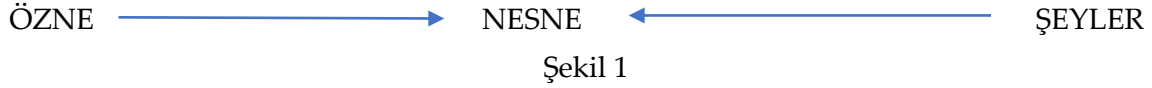
İnsana yaşam boyu eşlik eden ve onun gerçekliğinin değişmez bir parçası olan nesnelere kurduğumuz ilişki tek taraflı ve boyutlu olabilir mi? Gündelik hayatın pratik öğeleri de dahil olmak üzere doğada el değmemiş halde bulunan maddelere kadar nesnelere ile ilişkimiz karşılıklı bir şekillenmeyi ve anlam oluşturma biçimini meydana getirir. Eğer insan unsurunu özne varsayarsak özne-nesne ilişkisi diye tarif edeceğimiz etkileşim biçiminin sadece öznenin nesneye doğru ve tek bir düzlemde olmadığı, nesnenin de öznenin düşünme, algılayış, tutum ve yaşayış bileşenlerini biçimlendirmede etkin ve eyleyici olduğu kaçınılmaz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma, insan-nesne arasındaki etkileşimi ve bunun doğurduğu dönüştürücü ve biçimlendirici imkânları İngiliz modernist yazar Virginia Woolf'un "Sert Cisimler" öyküsü üzerinden incelemektedir. Nesnelere eyleyiciliği, özne-nesnenin birlikte varoluşu ve bu birlikteliğin insanda yarattığı tekinsizlik duygusu Bill Brown'un Şey Kuramı (Thing Theory) temelinde açıklanacak, insan-nesne etkileşiminin yol açtığı çift taraflı ve çok boyutlu yeni anlamlar türetme potansiyeli irdelenecektir.

NESNELERİN GÜCÜ VE EYLEYİCİLİĞİ

Bir nesne olabilmesi için öznenin var olması ve bu ayrımın bebeklikte bebeğin anneden kopuşla ilk olarak sağlandığı ileri sürülmüştür (Piaget, 1954, s. xi). Anne ile beden bir bütün olduğunu hisseden bebek (infant) zamanla dışsal bir çevrenin varlığını fark eder. İşte bu dışsal çevre nesnelere dünyasının temelini teşkil etmektedir. "Kaostan kozmosa geçiş" olarak da tarif edilen bu süreçte çocuk "adualist" (ikili olmayan) bir dünyadan "dualist/binary" (ikili) bir

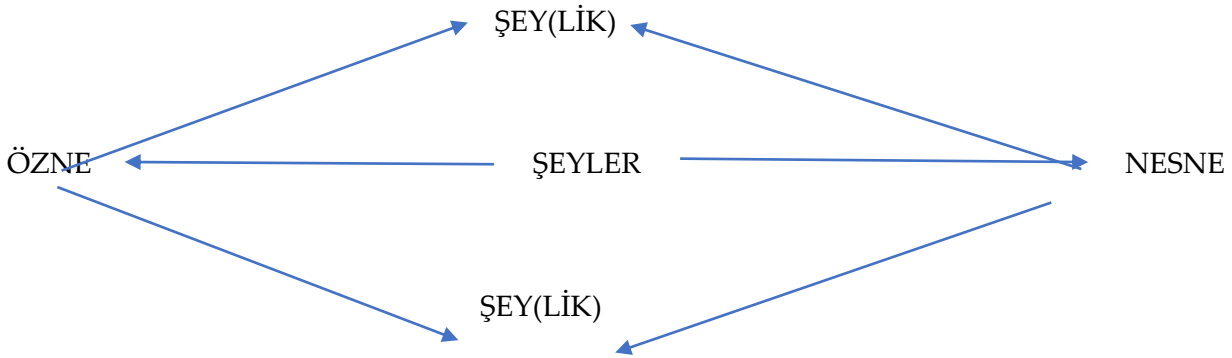
dünyaya evrilir (Piaget, 1954, s. xiii). Bu ikili dünyayı çevreyi oluşturan nesnelere varlığı ve onlarla kurulan ilişki belirleyici kılmaktadır.

Bill Brown *Şey Kuramı* adlı yapıtında özne-nesne ilişkisine “şey” (thing) terimini de eklemektedir. Brown öncelikle geleneksel anlayışı aşağıdaki şema üzerinde görüldüğü gibi açıklar. Buna göre *nesne* terimi *özne* ile *şeyler* arasındaki etkileşimin algılanması ve idrak edilmesi şekil 1’deki gibi ortaya konur (Brown, 2015, s. 22)¹

Şekil 1

Bu bakış açısının gözden kaçırdığı nokta ise nesnenin ortaya çıkmasından önce özneyi sabit hale getirmesi ve dolayısıyla *öznenin* de *şeylerden* ortaya çıkabileceği gerçeğini yok saymasıdır. Brown bunun yerine *şeyler* temelinde özne-nesne varoluş ve ilişkisini daha iyi betimlediğine inandığı şekil 2’deki şemayı ortaya atar:

Şekil 2

Bir önceki şemanın aksine ikinci şemada çok boyutlu ve taraflı, etkileşimi yüksek bir ilişki göze çarpmaktadır. Şemanın ortasında yer alan *şeyler* düzensiz madde alanını, düzensiz bir karışım veya kütleli ifade etmektedir. Bu asal/ilksel maddeden nesneye geçişin yolu maddenin düzenli/örgütlü hale kavuşması ile mümkün olur. Ortaya çıkan nesne bir taş, sandalye, kutu veya bir şehir de olabilir. Her ne kadar insan kendini özne olarak konumlandırırsa da nihayetinde o da maddenin organize olmuş biçiminden fazlası değildir. Bu yüzden özne/nesne ayrımı yapılsın ya da yapılmıyın, Brown bütün örgütlü maddenin *şeyler* temelinde ortaya çıktığını ileri sürmektedir (2015, s. 21).

Brown ikinci şemada özne ve nesnenin etkileşime geçtiği unsurlara *şeylik* terimini de eklemiştir. Özne ve nesnenin *şeylik* ile iki tür etkileşimini öngören düşünür ilki için metafiziksel, akıl ötesi ve aşkın sıfatlarını tercih ederken ikincisi için fiziksel, akla uygun ve içkin betimlemesini yapmıştır. Çapraz konumlardaki etkileşim özne ile nesnenin ortak oluşumlarının ötesinde meydana getirdikleri sonucu nitelemektedirler. Dolayısıyla *şeylik* görülür olan her nesnenin

Bill Brown

¹ Aksi belirtilmedikçe yabancı menşeli tüm kaynakların çevirisi makale yazarına aittir.

özünde bulunmaktadır.

Şemadaki özne bir birey veya bir topluluk olabilir. Bunun yanı sıra birey veya topluluk kimliği bazı nesnelere *şeyliği* temelinde pekiştirilebilir. Söz gelimi bir ulus ve o ulusu temsil eden ulusal bayrak gibi. Ayrıca, bir nesne özne konumuna dönüşebilir. Her halükârda bu dönüşümü sağlayan itici güç *öznesel tepki* (subjective response) olduğu kadar *nesnenin ısrarcılığı* (object's insistence) da olabilir. (Brown, 2015, s. 23). Dikkatimizi çekip bizi kendine çeken nesnelere, odaklanmamıza veya dalmamıza neden olan nesnelere, bizden harekete geçmemizi talep eden nesnelere (boyanması gereken bir duvar, yere düşen bir obje, eğik duran bir tablo vs.) bunlara örnek verilebilir.

Kısacası, düşünür ikinci şemadaki *şeyler* ve *şeylik* temelli özne-nesne etkileşimiyle öznenin nesneye tek taraflı ve boyutlu, sadece insan odaklı bir ilişki türü olmadığını, öznenin eyleyciliği ve etkileme gücü olduğu kadar aynı kökten gelen nesnenin de benzer şekilde eyleyciliği ve etkileme potansiyeli barındırdığını ileri sürmektedir. Brown'ın *Şey Kuramı*'nın merkez noktasını da nesnelere bizi nasıl cezbediği, etkisi altına aldığı, davranış ve düşüncelerimizi nasıl biçimlendirdiği oluşturmaktadır.

Brown nesnenin eyleyciliğini açıklarken Lacan'ın nesneye dair görüşlerine yer verir. Nesnenin kendisi bir boşluk/açıklık oluşturmada ve böylece bu boşluğu/açıklığı doldurma fırsatı sunmaktadır; diğer bir deyişle, nesnelere dil üzerine temellenen bir boşluk/doluluk ve varlık/yokluk biçiminde karşıt bir yapılanmaya sahiptir (Lacan, akt. Brown, 2015, s. 36). Bu yüzden nesnenin varlık ve yokluğu meydana getiren *şeylik* ile yerleşik bir ilişkisi vardır.

Kendini özne olarak konumlandıran insanın kendisi dışındakileri etkisiz, pasif, âtlı, yabancı, belirsiz, us dışı ve öteki biçiminde görmeye meyilli olmasına rağmen yirminci yüzyılın sonlarından başlayarak bugüne değin antropolojiden tarih disiplinine kadar yapılan çalışmalar nesnelere eyleyici rolü ve insan üzerindeki etkileri üzerinde durmaktadır. Örneğin, nesnelere edilgen araçlardan ziyade enerjik araç bulucular olduğunun iddia edilmesi (Latour, 2022, s. 142); nesnelere birer "eyleyen" (actant) olduğunun ileri sürülmesi (Harman, 2002, s. 233); her nesnenin bünyesinde bir hikayeyi barındırdığının ifade edilmesi (Cohen, 2012, s. 4); nesnelere eyleyciliği kadar amaçsallığına (intentionality) da vurgu yapılması (Beckett vd. 2007, s. 10); insanın öğrenme-idrak etme ve kendi gerçekliğinin kazanımında rol oynadığının belirtilmesi (Nohl, 2013, s. 10-11) özne-nesne etkileşimindeki çok boyutlu ve çift taraflı biçimlendirici özelliklerden başlıcalarıdır. Bu çalışma İngiliz modernist yazar Virginia Woolf'un "Sert Cisimler" öyküsünü çıkış noktası yaparak insan-nesne etkileşimini ve bu ilişkinin karşılıklı dönüştürücü imkânlarını inceleyecektir.

"SERT CİSİMLER" ÖYKÜSÜNDEKİ EYLEYİCİ NESNELER

Woolf'un I. Dünya Savaşı'nın bitiminde yazmaya başlayıp 1920'de *The Athenaeum* adlı bir İngiliz edebiyat dergisinde yayımladığı "Sert Cisimler" öyküsü ana karakter John'un çevresinden toplayıp koleksiyon oluşturduğu, incelediği ve nihayetinde bir bağ kurduğu nesnelere arasında geçmektedir. Parlak bir kariyer ve gelecek vaat eden John'ın mevcut yaşamı topladığı cisimler ve onlarla kurduğu ilişki sonrası tamamen farklı bir yörüngeye oturacaktır.

Virginia Woolf

Her ne kadar öykünün isminde “sert” sözcüğü geçse de anlatı nesnelere sertliği etrafında değil, tam tersine nesnelere akışkanlığı ile ilgilidir. Kırılan, parçalanan, atılan, bütünlüğünü kaybeden, çevreye saçılan bu cisimler John’un evinde bir araya gelmekte ve yeni bir bütünlüğe kavuşmaktadır. Dolayısıyla, bu bütünlükle beraber John için yeni bir anlam kazanmaktadır. Zamanında maddi dünyanın düzenli/örgütlü bir parçası olan nesnelere dağılma/ayırışma/çözülme süreci sonunda yerlerinden edilmişler (dislocation) ve gözden çıkarılmışlardır. Öykünün ana karakteri ise bu süreci tersine çevirerek hem nesnelere yeni anlam/değer yüklemekte hem de onlarla arasında bir bağ kurmaktadır.

John’un nesnelere kurduğu bu bağ ilk olarak arkadaşı Charles ile sahilde yürürken kumlarla oynadığı sırada eline gelen yeşil renkli bir cam parçası ile başlar. “Deniz yüzeyini aşındırmış, kenarlarını köşelerini yok etmişti, bu yüzden onun bir şişenin mi, büyük bir bardağın mı yoksa pencere camının mı olduğunu söylemek mümkün değildi” (Woolf, 2016, s. 140) tanımlamasından nesnenin bütünlüğünü kaybetmiş, kendine ait hikayesinin tam olarak bilinemediği ve dolayısıyla gizemini koruduğu sonucu çıkarılabilir. Cam parçasını bulduktan sonra John’un uzun uzun incelemesi, neyin bir parçası olabileceğine dair tahminler yürütmesi, hayaller kurması, yanındaki arkadaşı Charles’ı tamamen unutacak kadar dalıp gitmesi onun nesne ile kurduğu derin bağın ilk işaretleridir.

John’un nesnelere kurduğu derin bağın nirengi noktasını onlara karşı duyduğu hayret ve hayranlık hisleri oluşturmaktadır. John bulduğu yeşil renkli cam parçasını seyretilmekte, onu adeta “temaşa” etmektedir. Bütünlüğünü kaybetmiş, dolayısıyla hikayesi de bir sır olan cisme zihninde yeniden bir hikâyeye kazandırmaya çalışmaktadır: “Bir mücevhere dönüşmesi için altın bir çerçeveye oturtmanız ya da bir telle delmeniz yeterliydi; bir gerdanlığın parçası yapabilirdiniz onu ya da bir parmakta donuk, yeşil bir ışıltı” (Woolf, 2016, s. 140).

Brown’un *nesnenin ısrarcılığı* olarak adlandırdığı durum onun anlam üretebilme yetisiyle doğrudan bağlantılıdır. Bütün nesnelere, insanın şekil verdiği olsun veya olmasın, insan canlısı da dahil olmak üzere yaşamda kalma, melezlenme, uyum sağlama ve bir arada varoluş süreçlerinden geçmektedir. Dolayısıyla, her nesnenin bir hikayesi ve geçmişi vardır. Hiçbir nesne boşlukta var olmaz ve bağlantısız değildir. John’un sahilde bulduğu yeşil cam parçasının da bir geçmişi ve hikayesi vardır: “Belki de gerçekten değerli bir taşı; Körfez’in karşı kıyısına götürülürken teknenin baş kısmında oturup kölelerin şarkılarını dinlediği sırada parmaklarını suya sarkıtan esmer bir prensesin taktığı bir mücevher de olabilirdi” (Woolf, 2016, s. 140-141).

Nesnelerin adeta kazanılmış/kaydedilmiş hikayeler barındırdığını (storied matter) ileri süren ekokritik düşünürler, bu halleriyle konvansiyonel zihin algımızdaki nesnelere dair “edilgen, âtil, işe yaramaz, anlamsız” yerleşik düşüncesini de ters yüz ederler (Iovino vd. 2014, s. 1-2). Her nesnenin bize anlatacağı bir hikayesi vardır. John’un bulduğu parçalanmış yeşil cam parçası anlamsız, boşlukta oluşmuş ve işe yaramaz bir çöp değildir. “Göstergebilimsel açıdan etken” özelliğe sahiptir (Haraway 163). John’un elinde tuttuğu bu yeşil cam parçası belki de “...kraliçe

Elizabeth döneminde, meşe ağacından bir define sandığı suya gömülmüş, iki yanındaki duvarlar parçalanmış, deniz dibinde yuvarlanan sandığın içindeki zümrütler..." (Woolf, 2016, s. 141) den geriye kalan bir şeydir.

John örneğinde özne-nesne arasındaki ilk etkileşim onun cam parçasına dair geliştirdiği hayret-hayranlık duygulanımı ile başlar. Öykünün kahramanı nesneyi uzun uzadıya inceler, şaşırır ve bulduğu şeyden hoşnutluk duyar: "Cam öyle sağlam, öyle yoğun, bulanık denizle ve puslu sahille karşılaştırınca öyle keskin hatlı bir cisimdi ki" (Woolf, 2016, s. 141). Bünyesinde barındırdığı gizli hikayeleri ve yerleşik (intrinsic) değeri ile yeşil cam parçası John tarafından saklanır. İşte özne-nesne etkileşiminde bir başka aşama da nesnelerin toplanması, korunması, saklanması ile doğrudan ilintilidir. Zira, keşfedilen nesne bir yandan özne tarafından seçilip korunmaya alınmakta ve öznenin yaşamının bir parçası olmaktadır. Öte yandan, nesne varlığıyla öznenin yaşamında yeni bir katman oluşturmaktadır. Bu katman nesnenin sadece bir süs eşyası seviyesinde olabileceği gibi diğer nesnelere beraber kuracağı işlevsel veya araçsal bir konum da olabilir. Her halükârda, nesne öznenin yaşamında bir farklılık oluşturmuş ve yeni bir hikâyeye kapı aralamıştır.

Özne-nesne etkileşiminin bir başka boyutu da nesnelerin öznedeki uyandırdığı arzu duygusudur. Keşfedilmeyi, incelenmeyi, saklanmayı ve seyredilmeyi arzulayan nesnelere öznedeki farklı düzeylerde heyecan yoğunluğu, tecessüs ve uyarılara yol açabilmektedir. Büyük bir şaşkınlık ve merakla yeşil cam parçasını tetkik eden John, cismin yapısı ve içsel değeri/hikayesi hakkında düşünmekte ve onu cebine koyup eve götürmektedir. John'un yaşamına dahil olan nesne olarak artık hem özne hem de nesne açısından yeni bir hikâye ortaya çıkmaktadır.

Öznedeki meydana getirdiği hayret ve hayranlık hisleri ile ilksel bağın kurulduğu, korunup saklanarak ihtimam gösterilmesi ve öznenin yaşamının bir parçası haline geldiği sonraki aşamalar ile bu bağın derinleştirildiği bu ilişki öznedeki nesneye doğru akan tek taraflı ve boyutlu değildir. Özne konumundaki insanın tek faal, belirleyici, baskın unsur olmadığı; en az özne kadar nesnenin de etkileme, belirleme ve biçimlendirme gücüne sahip olduğu Woolf'un öyküdeki cam parçasını kişileştirerek bile olsa canlandırmasında ortaya çıkmaktadır: "...şöminenin rafında sıcak ve güvenli bir yaşam sözü vermek...kendisinin birebir benzeri olan milyonlarca taş arasından seçildiğini, açıkta soğuk ve ıslak bir hayat geçireceğine şimdi bu lütfun tadını çıkaracağını gören taşın kalbinin neşeye dolacağına..." (Woolf, 2016, s. 141-142). Cam parçası John'un evrenin ve hikayesinin bir tabakasıdır artık. Benzer bir durum bulunan yeşil cam parçası için de geçerlidir. Evinin ve evreninin bir parçası olan cam parçası ile John arasında şimdiden hayali bir diyalog kurulmuştur. Her ikisinin de duygu durumları karşılıklı bir etkilenmenin sonucu olarak tasvir edilmektedir. Böylelikle, madde ve anlamın birlikte filizlenip serpilmesi bu etkileşimin doğal bir çıktısı biçiminde gözler önüne serilmektedir.

John cam parçasını şöminenin üzerine koyar ve onu bir kâğıt ağırlığı olarak kullanmaya karar verir. Evin bu yeni nesnesi sadece farklı bir işlev yerine getirmekle kalmaz; bunun yanında John'un sürekli gözünün takıldığı bir nokta haline alır. Öykünün bu noktasında Brown'un çift taraflı ve çok boyutlu özne-nesne etkileşimini örnekleyen; morfogenetik nitelikleri olmamasına rağmen performatif olabilen ve sosyal süreçlerde ciddi maddi etkileri olan cansız maddelerin Stacy

Alaimo'nun tabiriyle "cisim ötesi değiş tokuşlar" (trans-corporeal interchanges) (2010, s. 2) meydana getirdiği bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu durum canlı ve cansız maddenin aynı hikâyenin bileşimleri olduğu, bir ortaklığı simgeleyen, iki tarafın da etkenliğinin hissedildiği bir varoluş biçimidir:

Başka bir şey düşünen kişinin yarı bilinçli-yarı bilinçsiz tekrar tekrar baktığı herhangi bir cisim, düşüncelerin malzemesiyle öyle iç içe geçer ki asıl biçimini kaybeder, biraz farklı ideal bir biçim olarak yeniden oluşur ve hiç beklemediğimiz bir anda beynimize girer. Böylece John, sokakta gezerken antika şeyler satılan dükkanların vitrinlerinin çekiciliğine kapılır oldu, bunun tek nedeni ona cam parçasını hatırlatan bir şey görmesiydi. (Woolf, 2016, s. 142)

John'un bir cam parçası ile kurduğu bu sıra dışı bağ onun görme biçimini de değiştirmiştir. Sadece ilgilenip baktığımız şeyi gerçekten görürüz ve bu bir seçme edimidir. Bu seçimin sonucu olarak gördüğümüz nesne kendi ulaşabileceğimiz bir alana getirilmiş olur. O alanda nesneyi sadece temaşa etmekle kalmayıp artık ona dokunma duygumuzu da ekleyerek inceleriz. Bu durumda sadece nesneye bakmış olmayız, "nesnelere aramızdaki ilişkilere bakarız" aynı zamanda (Berger, 1986, s. 9). Bu yeni görme biçiminde görüşümüz merak ve hayranlık duygusunun eşlik ettiği bir canlılık ve hareketlilik taşır. John artık sokakta gezerken antika eşyaların satıldığı vitrinlere bakmayı tercih eder veya yürürken gözlerini yerden ayırmaz. Atılmış, biçimi bozulmuş, ıskarta nesnelere John'a içkin bir hikâye barındıran ve yeni anlamlar yüklemeye hazır başka bir dünya sunmaktadır.

Parlamentoya girmeye aday ve parlak bir kariyerin eşiğindeki John'un gündelik pratiklerinin ve önceliklerinin farklılaşması bulduğu ve sahiplendiği nesnelere eşgüdümlü gerçekleşen bir değişimin izlerini taşımaktadır. Sahilde bulduğu cam parçasının ardından John, başka bir gün çim ekili bir alanda yarı gizlenmiş bir durumda bir porselen parçası bulur. Bir deniz yıldızına benzettiği nesneyi bulunduğu yerden çıkarması kolay olmaz ve bu arada toplantısını kaçıır. Yeşil renkli cam parçasında olduğu gibi kırık porselen parçasının da John ve öykü anlatıcısı tarafından eyleyicilik bahşedilerek betimlendiği görülmektedir. Merak ve heyecan duygusunun kamçıldığını bir kez daha görürüz: "Ama o porselen nasıl olmuş da kırılınca öyle ilginç bir biçim almıştı?" (Woolf, 2016, s. 143). Bulduğu parçalanmış nesnenin rastlantı sonucu deniz yıldızı şekline dönüşmesi ve bunun John'da uyandırdığı tuhaf duygu onu nesnenin yerleşik hikayesine dair düşünmeye iter. Yeşil cam parçasının yanına konan porselen parçası "başka bir dünyadan gelme yaratığa benziyordu – bir soytarı kadar acayip ve fantastikti" (Woolf, 2016, s. 143). Koleksiyonun bu iki parçasını her inceleyişinde John yeniden büyülenir. "Bu kadar canlı ve enerjik bir porselenle sessiz ve durgun cam parçası arasındaki tezat" (Woolf, 2016, s. 143) John'un şeyler ve şeylik üzerinde düşünmesine ve sorular sormasına yol açar. Bütünlüklerini kaybetmiş ve âtil gözüyle bakılan nesnelere hala insanın hayal gücünü ve duygularını etkisi altına alması, insanın görme biçimini değiştirmeye iten "ısrarcılığı" ve tamamen yabancı bir varlık olmaktan sıyrılıp insanın yaşam pratiklerinin bir parçası durumuna gelmesi Woolf'un öyküsünün dikkat çeken unsurları olarak öne çıkmaktadır.

Nesnelerin kendine özgü bir tür çağrısı olduğundan bahseden Martinus Langeveld bu düşüncesini şöyle ifade eder: "Eşyanın herhangi bir özelliği bize çağrıda bulunur ve bizimle adeta

gereklilik kipiyle konuşur: Nesne kendisiyle bir şey yapmamızı ister” (1955, s. 73). John bu çağırımı almış gibi gözükmektedir. Cam ve porselen parçasını fırlatılıp atıldıkları yerden kurtaran ve onlara yeni bir hikâye yazan bu genç adam Londra civarındaki boş arazileri ve yıkık binaların olduğu bölgeleri gezmeye başlar. Rastladığı kırık porselenlerin nitelik ve desen çeşitliliğine hayranlık duyan John şöminesinin raflarını bunlarla süslemeye devam eder.

Bu noktada nesnelerin ilk işlevleri ve anlamları ile sonradan dönüştükleri ve yüklendikleri anlama da dikkat çekmek gerekir. Michael Parmentier “Ancak eski bağlantılardan kurtulup yenilerinin kurulmasına cesaret edilirse eşyanın gizli anlamları açığa çıkabilir” (2001, s. 111) diyerek parçalanıp bölünen nesnelerin yeniden düzenlenmesiyle farklı anlamların/hikayelerin ortaya çıkmasından söz etmektedir. İlk yapılış işlevlerini kaybeden eşyaların John tarafından önce kâğıt ağırlığı sonra da süs eşyası olarak görülmesi bu duruma örnek gösterilebilir.

Genç adamın bir sonraki keşfi cam parçası ve yıldız biçimli porselenle aynı rafı paylaşacak olan bir demir parçasıdır. Anlatıcı ve John’un bu yeni nesnenin hikayesine dair hayal ettikleri dikkat çekicidir: “...kalın ve yuvarlaktı, ama öyle soğuk ve ağır, öyle siyah ve metalikti ki yabancı olduğu görülebiliyordu, cansız yıldızlardan birinden geliyor olmalıydı ya da bizzat kendisi bir ayın cürufuydu. Cebinde ağırlık yapmıştı; şöminenin rafını çökertiyordu; soğuk yayıyordu çevresine” (Woolf, 2016, s. 144-145). Anlatıcının nesnelerin asal işlevleri ve kullanımları dışında farklı bir hikâye yazması, “tanıdık” bir nesnenin bizde uyandırdığı yakınlık kadar nesneye dair hayal ettiği yeni tarihçe ve kullanım ile aynı zamanda tetiklediği yabancılık ve uzaklık duygusu beraberinde “tekinsizlik” hissini oluşturmaktadır.

Nesnelerin bizde yol açtığı tekinsizlik duygusu onların hem “alışık, bildik” yönleriyle kurduğumuz, işlev ve kullanım alanlarına aşına olduğumuz yakınlık hissi ile tamamen sıra dışı bir işlev ve kullanıma bürünmüş, bütünlüğünü yitirdiğinden dolayı görüntüsü değişmiş nesnelere dair hissettiğimiz yabancılaşma duygusunun bir aradalığından kaynaklanmaktadır. Ernest Jentsch’e göre tekinsizlik duygusu “yeni/yabancı/düşman” kavramlarıyla “eski/bilindik/aşına” kavramları arasındaki karşılıklı bir ilişkinin varlığıyla kendini gösterir (1906, s. 14). Bu duyguyu tetikleyen çeşitli yöntemler olabilir. Örneğin, cansız bir şeyi canlı bir varlığın parçasıymış gibi düşünmek, o nesneyi kendinden farklı nesnelere çeşitli yönlerden benzetmek, o nesneye ilgili bilinmez şeylerin olduğuna dair esrarengiz bir söylem geliştirmek, nesnenin dünya dışından geldiğine dair çıkarımlar veya betimlemeler yapmak bunlardan bazıları olarak sayılabilir. John’un demir parçasını dünya dışı bir varlık olarak görmesi, “göktaşı” ve “ay cürufu” benzetmesini yapması, etrafına “soğuk yayıyordu” sözleriyle yabancılaştırıcı ve aynı zamanda kişileştirici betimleme yapması metinde tekinsizlik duygusunun oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Dış dünyaya aitmiş gibi tarif edilen nesne bir anda evsel bir objeye dönüşmüştür. Başka bir gezegenin parçası olarak hayal edilen şey John’un cebine girmiş, onun kişisel eşyası halini almıştır. Nesnenin kendisini arzulamanın ve ona sahip olmanın resmedilmesinin yanı sıra böyle bir nesnenin kişinin hayal gücünü ne derecede etkisi altına aldığı da öyküde ele alınmaktadır. Burada Freud’un *tekinsiz* (unheimlich) tanımı akla gelmektedir. Her ne kadar Jentsch’in tanımı ile benzerlikler taşısa da Freud “gizlenen, gözden uzak olan, saklanan” ile “açığa çıkan, ürkünç, tedirgin edici” birlikteliğine vurgu yapar (2019, s. 38-39). Cansız bir nesnenin hareket ettiğinin

düşünülmesi, heykellerin bir an insanlara benzetilmesi, oyuncak bebeklerin gerçek bebek sanılması örneklerinde olduğu gibi çeşitli belirsizlik/muğlaklıklar bize nesnelere bildiğimiz dünyaya mı ait yoksa gizemli/fantastik bir dünyanın parçası mı hissine sürükler; işte bu noktada tekinsizlik duygusu ortaya çıkar. Freud Jentsch'ten farklı olarak tekinsizi küçüklükte bastırılmış duygularla irtibatlandırır ve tekinsizin izini zihnimizdeki animistik kalınlarda bulur (2019, s. 59-60). Her halükârda, tekinsiz duygusunu "hayal ile gerçek arasındaki ayrımın silikleştiği zaman sık sık gözlemlenir; daha önce hayali olduğunu düşündüğümüz şeyin gerçekte karşımıza çıkması veya bir işaretin hayali şeyin tüm fonksiyonlarını üstelenmesi gibi" şeklinde ayrıntılandırır (Freud, 2019, s. 64). John'un bulduğu demir parçası bir yönüyle dünyaya ait olmayan ve esrarengiz niteliklere sahip biçimde tasvir edilirken öte yandan birinin cebine atılan ve daha sonra bir ev eşyası haline gelmesiyle son derece tanıdık ve olağan gündelik yaşamın sıradan bir gerçeği haline almıştır. Diğer bir deyişle kozmik olan gündelik olanla iç içe geçmiştir. Bir göktaşına benzetilen zaman-dışı, dünya-dışı bir varlık yaşadığımız gezegenin ve şimdiki zamanın parçasına dönüşerek tekinsizlik duygusunu tetiklemiştir. Ait olduğu zaman ve tarih elimizle temas kuracak kadar altüst edilmiştir.

Bu noktada Cohen ve Latour'un nesnelere insan dili açısından sessiz/dilsiz ama kendi sessizlikleri bağlamında eyleyici özelliklerinden ve bunun yol açtığı tekinsizlik duygusundan da bahsetmek gerekir. "thing" (şey) kelimesinin Latin ve Germenik dillerde "causa" yani "kaynak, orijin, köken, kök, başlangıç" gibi anlamlara sahip olduğunu hatırlatan Cohen, nesnelere insan diline bigâne ancak kendi sessizliklerinden ileri gelen konuşma, eyleme ve hikâye oluşturma niteliklerine dikkat çeker (2012, s. 6). Latour ise adına "şeyler parlamentosu" dediği nesnelere eyleyici gücünü şu şekilde tarif eder:

Doğalar mevcuttur, ama onların adına konuşan temsilcileri, bilim insanlarıyla birlikte. Toplumlar mevcuttur, ama ezelden beri onları dolduran nesnelere birlikte...Önceden yeri olmayan karışıklıklar ve ağlar artık gereken yeri edinmişlerdir. Temsil edilmesi gereken onlardır, şeyler Parlamentosu artık onlar etrafından toplanır. İnşaatçıların attığı taş köşe taşı haline gelmiştir. (Latour, 2022, s. 182)

Nesneler hem geçmiş hem de bugüne dair söyleyecek sözü/hikayesi olan; kendi içinde bir bütünlüğe, güce, bağımsızlığa ve titreşime (vibrancy) sahip varlıklardır. Bu bağlamda insan gezegenin tek ve biricik anlam üreticisi olmayıp bunu içinde yaşadığı, paylaştığı ve bir parçası olduğu doğadaki canlı/cansız varlıklar ile gerçekleştirmektedir. John da bir yandan bulduğu yeşil cam parçası, porselen parçası ve demir çubuğun hikayesini öğrenmek için can atmakta diğer yandan onlara kendince yeni işlevler/roller biçmektedir. John ve eşyaların girdiği etkileşim süreç ve sonuçları itibarıyla çift taraflı gözüktür. İlginç cisimleri toplayıp koleksiyonuna katma hevesi tutku seviyesine çıkan genç adamın karakterinde ve kariyerindeki değişim tahmin edilemeyen bir derecede seyredir. Anlatıcının "Günler geçti. Artık genç değildi" (Woolf, 2016, s. 145) sözleri John'un nesne ile kurduğu arkeolojik arayışın onu modern yaşamın zamansal akışından kopardığını ve kendi kişisel zamanında alternatif bir tarih/hikâye yazdığına işaret etmektedir.

Anlatıcının öykünün başlarında "...cisim düşüncelerin malzemesiyle öyle iç içe geçer ki, asıl biçimini kaybeder" (Woolf, 2016, s. 142) diyerek özne-nesne etkileşimine ve bunun olgudan ziyade bir oluş biçiminde olmasına dikkat çekmesi önemlidir. Nesnelere bizim görme

biçimlerimiz/bakışımız ışığında yeniden biçim kazanırlar ve bu halleriyle düşüncemizin, duygularımızın ve ruh hallerimizin bir unsurunu meydana getirirler. John'un karşılaştığı nesnelere onu duymasal ve materyal dünyadan fenomenal ve psikolojik bir evrene taşımış ve ardından tekrar maddi dünyaya döndürerek genç adama şehirle ve içindekilerle farklı bir ilişki/bağlanma biçimi bahsetmiştir. Bulduğu yeşil cam parçası artık "değerli bir taş" (Woolf, 2016, s. 140) olduğu kadar cam parçası John'un şehirle kurduğu bağı da değiştirmiştir. Artık o "gözlerini yerden ayırmamayı alışkanlık edinen" (Woolf, 2016, s. 142), boş alanları tarayan, parlak bir kariyer ihtimalini bir kenara bırakıp ıskartaya çıkan cisimlerin peşine düşmüş başka bir John'dur. Edindiği yeni optik ve dokunsal bilinç çevresindeki nesnelere eskisi gibi bakmamasına yol açmıştır. Gündelik rutinindeki değişime görme/bakma/algılama biçimindeki değişim de eşlik etmektedir.

Siyasi kariyeri bitme noktasına gelen, insanların eskisi gibi ziyaret etmediği, yemeklere davet edilmeyen, edildiğinde bile sessiz kalmayı tercih eden, yeni tutkularından kimseye bahsetmeyen, etrafındakilerin bu tutkusunu kavrama yetisinden yoksun olduğunu düşünen birisidir artık o. John'daki bu değişimi yeni bir koleksiyoncunun basit heveskârlığı olarak görmek yanlış olacaktır. Zira kendisi bu koleksiyonu çevresindekilere göstermek için hiçbir çaba sarf etmez. Tam tersine, onlardan mümkün mertebe bahsetmez ve bu yeni bağı başkalarınca yeterince takdir edilmeyeceğini düşünür. Artık o cam parçası değerli ve durgun, porselen parçası canlı ve enerjik, demir parçası soğuk, ağır ve yıldız biçimli bir dünya dışı varlıktır. İnsanların fırlatıp attığı bütün bu cisimler John'un gündelik yaşamının ve zihin/hayal dünyasının köşe taşı haline gelmiştir.

John'un bulduğu âtil ve bütünlüğü bozulmuş cisimlerle inşa ettiği yeni evrenini çocukça veya bir fetiş olarak nitelendirmenin kolaycılığını bir kenara bırakacak olursak Woolf'un duymasal bir gelişimden algısal düzeyde bir gelişime evrilen bir öykü anlattığı görülebilir. Öykünün başında betimlenen iki beden "sert"liklerini deniz manzarası vasıtasıyla elde ederler: "...konuşan iki kişinin ağızları, burunları, çeneleri, küçük bıyıkları, tüvit kasketleri, kaba çizmeleri, av ceketleri ve kareli çorapları daha da net görünür oldu; pipolarından yükselen duman havaya karıştı; kilometrelerce uzanan denizde ve kum tepelerinde bu iki beden kadar sert, canlı, katı, kırmızı, kıllı ve erkeksi bir şey yoktu" (Woolf, 2016, s. 139). Okuyucunun görüş açısına girip yaklaşan bedenler bütünlüklerini kazandıklarında "sertlik" kumsalda bulunan cisimler üzerine yoğunlaşır. Bulanık deniz ve kum tepelerinin yanında nesnelere katı ve sert olarak göze çarpar. Her ne kadar insan bedenlerinin sertliği yerini nesnelere sertliğine bırakmış olsa da "sertlik" öyküde ironik bir şekilde "akışkanlığa" evrilmiştir. Yeşil cam parçası değerli bir taş, bir prensese ait mücevher veya bir zümrüt olabilir. Bu cam parçası ve diğerleri kırık, parçalanmış, bütünlüğünü kaybetmiş oldukları düşünülürse John'un eylemlerini basit bir materyalizm tutkusuyula açıklamak yetersiz olacaktır. Onunkisi kayıp bir eşyayı başkasıyla telafi etme, sıradan bir koleksiyon oluşturma hevesi ya da bulduğu nesnelere sadece başka amaç/işlevlerle kullanma da değildir. Yakın arkadaşlarından Charles John'u son kez evinde ziyaret ettiğinde "Asıl neden neydi? Ne oldu da böyle bir saniyede vazgeçtin bu işten?" (Woolf, 2016, s. 146) diye sorar. Aslında kastettiği arkadaşının siyasi kariyerini devam ettirmekten alıkoyan şeyi öğrenmektir. John'un cevabı ise "Vazgeçmedim" (Woolf, 2016, s. 146) şeklinde olur çünkü onun aklındaki yaşamında ağırlığı olan yeni tutkusudur. Bu yeni tutkusu

yüzünden suçluluk duymayı reddeder zira aslında John'un keşfettiği birkaç parça cisim değildir, keşfettiği içinde yeşermiş olan yeni arzusudur.

SONUÇ

Nesnelerle kurduğumuz yaşam, onun vazgeçilmezliği ve kalıcılığı çoğu zaman dikkatimizden kaçan bir gerçektir. Varoluşumuzdan beri zihnimizin ve gündelik pratiklerimizin bir parçası olan cisimler farklı mazi katmanlarını yansıtan bir zaman göstergesi gibidir. Woolf'un öyküsündeki gibi bütünlüğünü kaybetmiş olsa bile farklı işlevler kazanabilir, kullanım biçimleri değişebilir ve yeni anlamlar yüklenebilirler. İnsan ile eşya arasında yaşanan özel bir deneyim kişiye özgü, benzersiz ve anlamlı bir bağ kurulmasına ön ayak olabilir. Özne ile nesne arasındaki bu etkileşim dinamik ve karşılıklı seyretmektedir. Brown'un "nesnenin ısrarcılığı" dediği eşyanın çağrısı özneyi de dönüştüren ve özne-nesne ayrımını bulanıklaştıran ve nihayetinde tekinsizlik duygusunun oluşmasına yol açan niteliklere haizdir.

John'un eşyanın çağrısı sonucu yeşil cam parçası, porselen parçası ve demir çubuk olmak üzere arayıp bulduğu nesnelere yerinden edilmişlikleriyle ve bütünlüklerini kaybetmiş halleriyle aslında bir hikayesi ve geçmişi olan şeylerdir. John bu nesnelere biriktirerek hem onların gizli, yabancı, bilinmeyen hikayelerini gün yüzüne çıkarmış hem de onlara yeni değer ve anlamlar yüklemiştir. Benzer şekilde nesnelere eylemde bulunma gücünün hafife alınmaması gereken bir durum da görülmektedir. Parlak bir siyasi kariyerin eşiğinde olan, sosyal çevresi geniş bu genç adam sanki dünya ve zaman dışından gelen nesnelere büyüsüne kapılmıştır. Kariyerini, arkadaşlarını kaybeden John'un hem dünyayı görme biçimi, nesnelere algılayışı hem de gündelik yaşam pratikleri değişime uğramıştır. Özne-nesne arasında gelişen bu sıra dışı alışveriş ve dönüşüm gücü Brown'un *şeylik* temelinde çıkış noktası olarak gördüğü özne ve nesnenin keskin bir şekilde ayrılamayacağı o "tekinsiz" duygusunu meydana getirmiştir. John'un bulduğu fırlatılıp atılmış olan şeyler ölü nesnelere değildir aslında. John'un kişiliğinin gizli ama canlı bir biçimde atan parçalarıdır. Onun bireysel yaşamının dayanağı olmuştur artık.

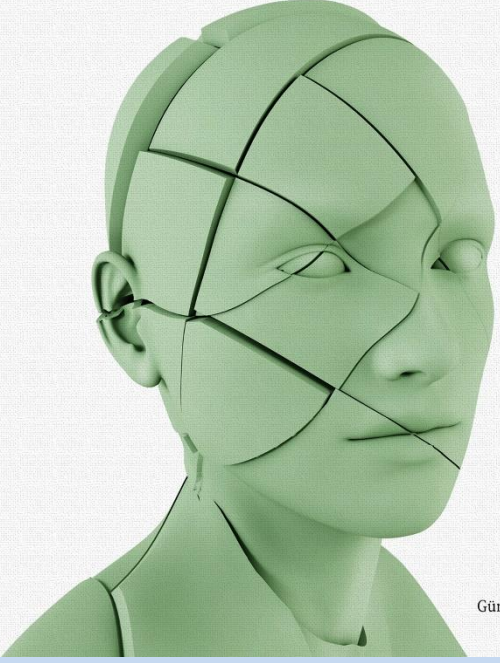
KAYNAKÇA

- Alaimo, Stacy (2010). *Bodily Natures: Science, Environment, and the Material Self*. Bloomington: Indiana University Press.
- Becket, Fiona and Terry Gifford (2007). *Culture, Creativity and Environment*. Amsterdam & New York: Rodopi.
- Brown, Bill (2015). *Other Things*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Berger, John (1986). *Görme Biçimleri*. İstanbul: Metis.
- Cohen, Jeffrey Jerome (2012). *Animal, Vegetable, Mineral: Ethics and Objects*. Washington D.C.: Oliphaunt Books.
- "eşya." sozluk.gov.tr. (erişim 30.08.2022)
- Freud, Sigmund (2019). *Tekinsizlik Üzerine*. İstanbul: Laputa.

- Haraway, Donna (2008). *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Harman, Graham (2002) *Tool-Being: Heidegger and the Metaphysics of Objects*. Chicago: Open Court.
- Iovino, Serenella and Serpil Oppermann (2014). *Material Ecocriticism*. Bloomington: Indiana University Press.
- Jentsch, Ernst (1906). "On the Psychology of the Uncanny" Çeviri. Roy Sellars. *Angelaki*. 2.1: 77-16.
- Langeveld, Martinus J (1955). "Das Ding in der Welt des Kindes". *Zeitschrift für Padagogik*.1.1, 69-83.
- Latour, Bruno (2022). *Biz Hiç Modern Olmadık*. İstanbul: Norgunk.
- "nesne." sozluk.gov.tr. (erişim 30.08.2022)
- Nohl, Arnd-Michael (2013). *Eşya ve İnsan*. İstanbul: Ayrıntı.
- Parmentier, Michael (2001). *Dinghermeneutik*. Darmstadt, Rittelmeyer.
- Piaget, Jean (1954). *The Construction of Reality in the Child*. London: Routledge.
- Woolf, Virginia (2016). *Pazartesi ya da Salı*. İstanbul: Kırmızı Kedi.

TÜRK BİLİMKURGU EDEBİYATI VE ARKETİPLER

DR. VELİ UĞUR

Günce Yayınları

Oktay Yivli

Öykü Nasıl Okunur

modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

MAKSUT YİĞİTBAŞ

Edebiyatın Ebemkuşağı

Halit Ziya Hikâyeciliğinde

Renklerin Dili

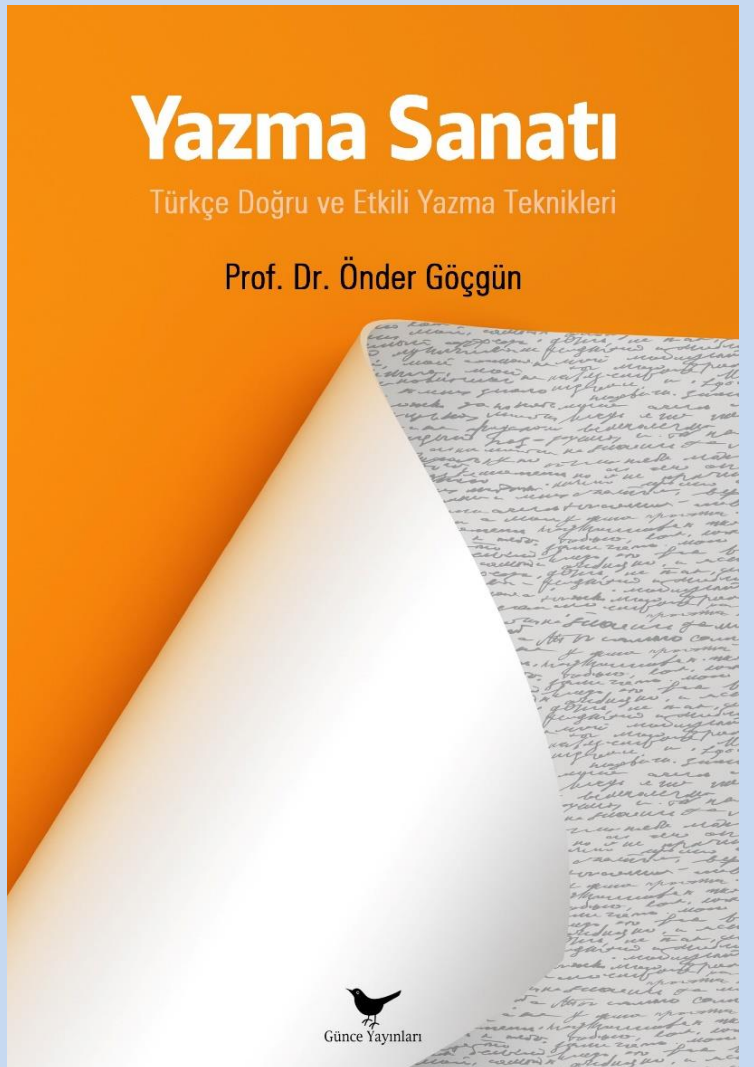

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları